

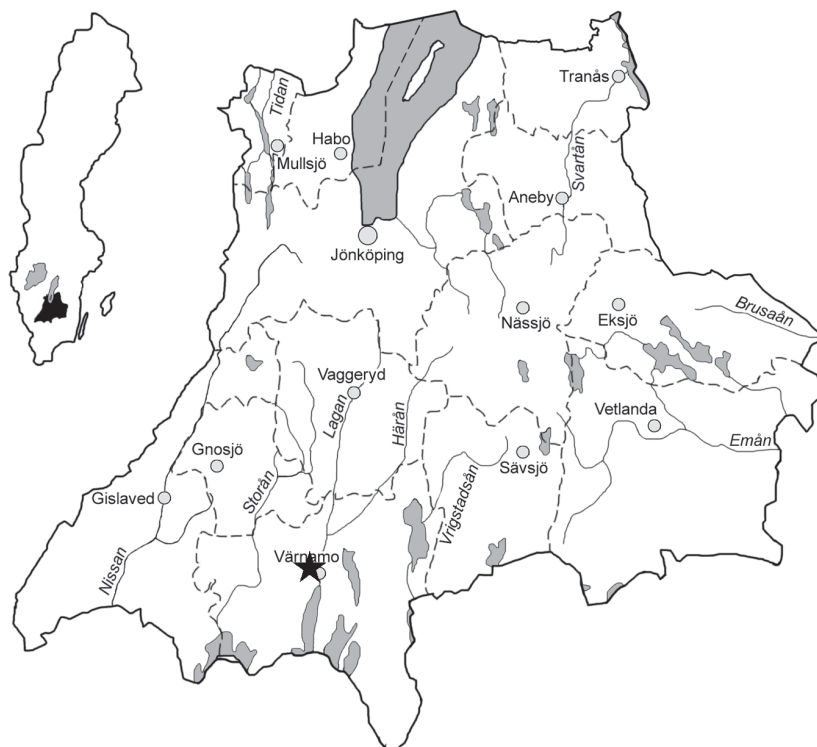
Förhistorisk boplats-/ aktivitetsyta vid Västhorja

Arkeologisk förundersökning av fornlämning
RAÄ-nr Värnamo 366:1, Värnamo socken och kommun,
Jönköpings län

Förhistorisk boplats-/aktivitetsyta vid Västhorja

Arkeologisk förundersökning av fornlämning RAÄ-nr Värnamo 366:1,
Värnamo socken och kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Håkan Hylén
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Omslagsbild: På bilden undersöker Håkan Hylén, antikvarie vid Jönköpings läns museum, de lämningar som kommit fram inom fornlämning RAÄ-nr Värnamo 366:1. I bakgrunden pågår arbetet med den planerade förlängningen av Sveavägen.

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

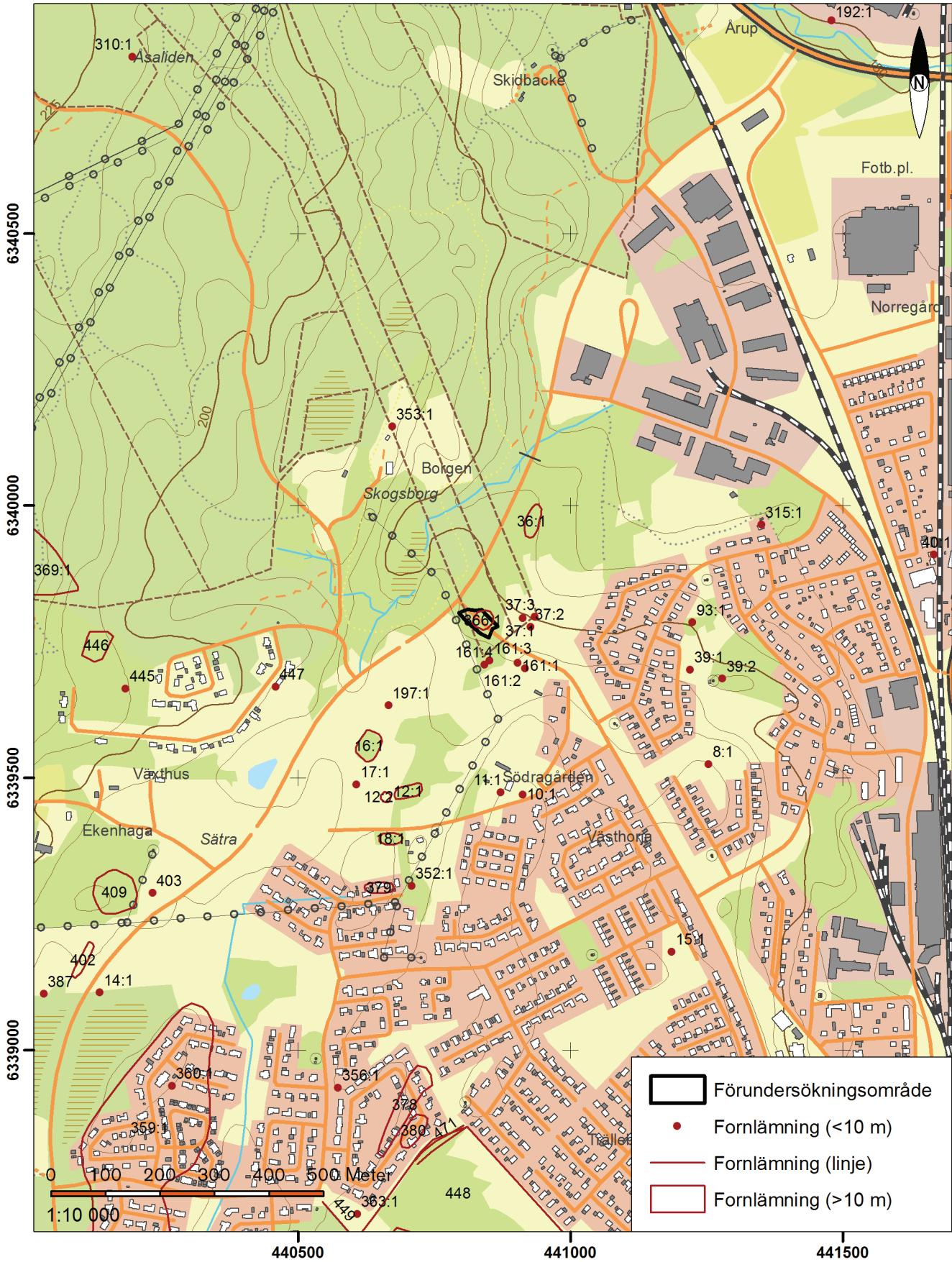
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2016

Innehåll

Bakgrund.....	5
Målsättning.....	5
Metod.....	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	7
Resultat.....	8
Fältarbete.....	8
Naturvetenskapliga analyser.....	10
Sammanfattning.....	10
Åtgärdsförslag.....	10
Administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	12
Tryckta och otryckta källor.....	12
Arkiv.....	12

Bilagor

- Bilaga 1. Anläggningstabell
- Bilaga 2. Vedartsanalys
- Bilaga 3. ¹⁴C-analys

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan blad 63E 3eN med förundersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Bakgrund

Inför Värnamo kommuns planer på att förlänga Sveavägens sträckning har Jönköpings läns museum under maj 2000 utfört en arkeologisk förundersökning efter beslut av Länsstyrelsen i Jönköpings län. Förundersökningsområdets yta uppgick till 1853 m² (FIGUR 1).

Förundersökningen föregicks av en arkeologisk utredning, etapp 2, som genomfördes under augusti–september 1999. Vid utredningen konstaterades fornlämning, RAÄ-nr Värnamo 366:1, vilken var belägen på en 30x40 meter stor avsats. Fornlämningen utgjordes av bland annat en härd samt ett fynd i form av ett förarbete till en stenyx. Lokalen utgör ett intressant och bra läge för en mindre boplots- eller aktivitetsyta (Nordström 1999).

Ansvarig för fält- och rapportarbetet har varit Håkan Hylén, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Målsättning

Enligt länsstyrelsens förfrågningsunderlag ska den arkeologiska förundersökningen fastställa boplotsens/aktivitetytans utbredning, karaktär och närmare datering.

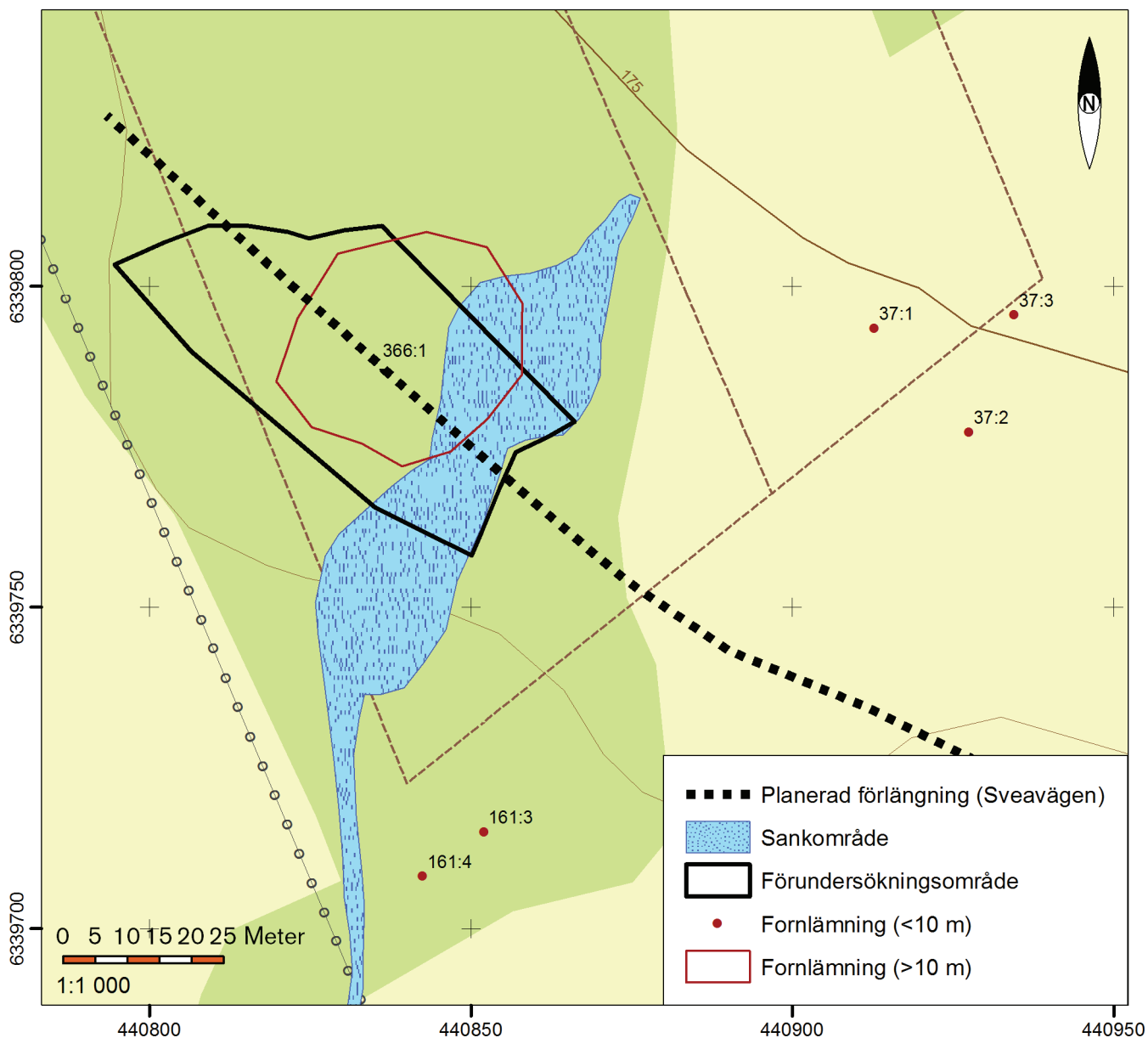
Metod

Inledningsvis grävdes kvadratmeterstora provrutor, vars innehåll sållades för att fånga upp eventuella fynd. Därefter upptogs med grävmaskin en större yta, vilken förlades i anslutning till den vid utredningen påträffade härden och yxämnet. Ytan utvidgades i samma utsträckning som nypåträffade anläggningar fortsatte att framträda till dess att inga fler anläggningar påträffades och fornlämningens utbredning därmed blev känd. Den schaktade ytan maskingrävdes från ytskiktet ned till anläggningsförande nivå, varvid även matjorslagret undersöktes extensivt. I samband med schaktningen rensades de upptagna ytorna med handredskap.

Samtliga påträffade anläggningar undersöktes genom snittning, dokumenterades i profil och i förekommande fall även provtogs för vedarts- och ¹⁴C-analys. Vedartasanalysen är utförd vid Vedlab i Glava och ¹⁴C-analysen vid Tandemlaboratoriet i Uppsala. Samtliga schaktade ytor, anläggningar provrutor och provtagningspunkter har mätts in med nätverks-RTK och analyserats i GIS-programmet ArcMap.

Topografi

Den planerade vägsträckningen löper från ett höjdläge, ca 190 möh, beläget SÖ om förundersökningsområdet, ned mot en mer omväxlande och småkuperad terräng i VNV, ca 180 möh. Boplots-/

FIGUR 2. Utdrag ur digitala fastighetskartan med förundersökningsområdet och sankområdet markerade. Skala 1:1 000.

aktivitetsytan som förundersökts är belägen på en liten avsats som i väster skyddas av en liten bergknalle, ca 30 m lång och 4 meter hög. Direkt öster och nordöst om avsatsen ligger ett mindre våtmarksparti eller surdrag (FIGUR 2). Marken var mer eller mindre stenbunden längs den planerade vägsträckningen.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Endast 50 meter öster om förundersökningsområdet är två högar och en stensättning uppförda (RAÄ-nr 37:1–3). De tre gravarna kan sannolikt dateras till bronsålder eller äldre järnålder. Söder och

sydöst om förundersökningsområdet, på ett avstånd av 80–100 meter, ligger fyra fornlämningsliknade lämningar (RAÄ-nr Värnamo 161:1–4).

Tidigare undersökningar

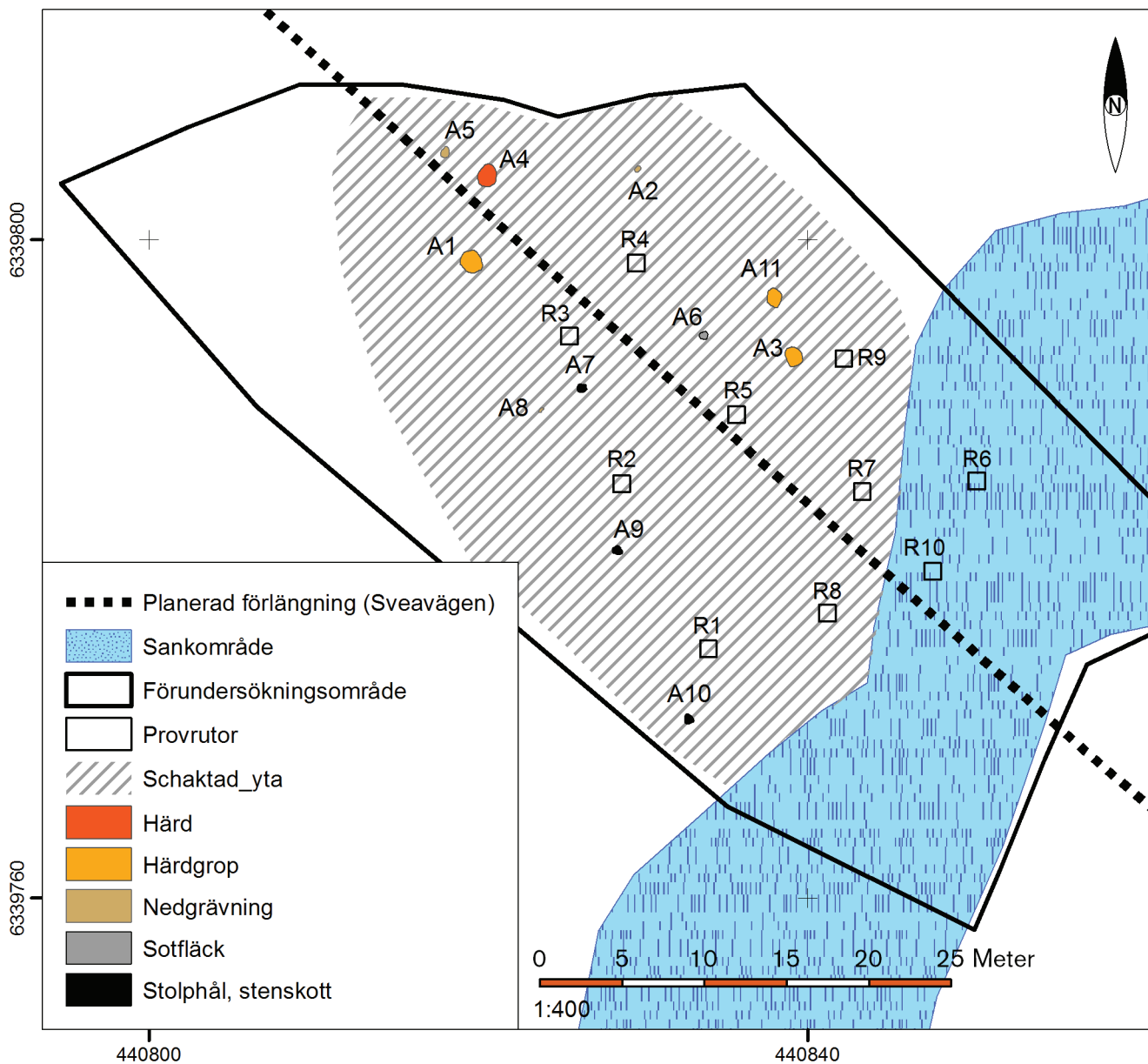
Tidigare undersökningar i området Gröndal–Västhorja har berört bland annat boplatslämningar och fossil åkermark. Ett flertal fynd av skålgropsstenar har också gjorts i samband med undersökningarna. Från undersökningarna, söder och sydöst om utredningsområdet, föreligger fem ¹⁴C-analyser varav fyra från härdar och ett från ett röjningröse (Vestbö 1990, 1991 och 1992). Dateringarna spänner över perioden 400 f Kr–420 e Kr med en tyngdpunkt på perioden vid Kr f. Slagg och keramik har också påträffats i ett av röjningsrösen.

Vid utredningen inför Sveavägens förlängning, framkom som nämnts en härd, RAÄ-nr Värnamo 366:1 (Nordström 1999). På platsen hittades också ett förarbete till en stenyxa av typen skaft-hålsyxa (FIGUR 3). Yxämnet var i grön diabas och troligen avsett att bli en så kallad enkel skafthålsyxa. En skada på eggen är den troliga orsaken till att man inte fullföljde arbetet. Ett kolprov som togs i härden har analyserats och erhållit datering till 2195±90 BP (1400–850 f Kr; 2σ; LuA-4858), vilket motsvarar äldre eller mellersta bronsålder.

Efter förundersökningen som denna rapport beskriver har ytterligare arkeologiska insatser gjorts i området. År 2002 undersöktes ett område med fossil åkermark 900 meter söder om förundersökningsområdet. I området fanns terrasser och röjningrösen, vilka daterades till perioden romersk järnålder-vikingatid, RAÄ-nr Värnamo 378, (Borg 2002). Samma år undersöktes också ett mindre område intill, som innehöll härdar vilka daterades till romersk järnålder och senneolitikum, RAÄ-nr Värnamo 380 (Samuelsson & Ytterberg 2002).

FIGUR 3. Sannolikt ett förarbete till en yxa som påträffades i en härd vid utredningen hösten 1999. Foto: Jörgen Gustafsson, Jönköpings läns museum.

FIGUR 4. Utdrag ur digitala fastighetskartan med förundersökningsområdet, sankområdet, samtliga provrutor och påträffade anläggningar markerade. Skala 1:400.

Resultat

Fältarbete

Vid fältarbetet grävdes 10 kvadratmeterstora provrutor som fördelades över förundersökningssytan (FIGUR 4). Två av provrutorna förlades till sankområdet nedanför avsatsen. Innehållet i samtliga provrutor sållades, dock utan att några fynd gjordes.

Därefter togs med hjälp av grävmaskin en större yta upp inom förundersökningsområdet. Ytan avgränsades i nordväst av en

FIGUR 5. Vy mot nordöst från förundersökningsytan. Foto: Håkan Hylén, Jönköpings läns museum.

bergknalle och i sydöst av ett sankområde. Schaktdjupet var i normalfallet ca 0,25–0,45 meter. Det övre lagret i schaktet bestod av ett ca 0,05–0,10 meter tjockt lager av förna och humusblandad mineraljord. Därunder framkom ett 0,20–0,30 meter tjockt lager med gråaktig siltig sand, som sannolikt utgjorde blekjord. Ställvis framkom även lager med endast sand direkt under förnan.

Inom den schaktade ytan som uppgick till 1018 m², påträffades elva anläggningar av förhistorisk karaktär som tolkades som spåren efter en boplatz-/aktivitetsyta (BILAGA 1). Anläggningarna utgjordes av en härd, en sotfläck, tre härdgropar, tre stenskodda stolphål samt tre nedgrävningar. Samtliga anläggningar undersöktes genom snittning och dokumenterades. Innehållet sållades, dock utan att några fynd framkom. En av de påträffade anläggningarna, A11, motsvarar den härd som påträffades vid utredningen. I två av anläggningarna, härdgropen (A1) respektive härden (A4), samlades träkol in för vedarts- och ¹⁴C-analys (BILAGA 2–3).

Vidare gjordes en rumslig analys av de påträffade anläggningarna utifrån de digitala inmätningarna för att i fält försöka spåra eventuella hydd- eller huskonstruktioner alternativt andra boplatzrelaterade strukturer inom förundersökningsområdet. Inga sådana spatialska mönster kunde dock iaktas.

Naturvetenskapliga analyser

Innan proverna skickades för datering gjordes som försteg till ¹⁴C-analysen en vedanatommisk analys av Erik Danielsson, Vedlab. Resultatet av analysen visar att träkolet i härdgropen (A1) bestod av såväl alm som hassel (BILAGA 2). I provet från härden (A2) återfanns endast fragment av lönn.

Såväl hassel- som lönnfragmenten skickades därefter vidare för ¹⁴C-analys vid Ångströmlaboratoriet i Uppsala (BILAGA 3). Dateringsresultatet av hasselfragmenten från härdgropen (A1) visar på att aktiviteter ägt rum på platsen under tidsavsnittet 900–870 f Kr och 850–770 f Kr (2σ), dvs under yngre bronsålder. ¹⁴C-analysen av lönnfragmenten från härden (A4) indikerar att den brunnit någon gång under tidsavsnittet 100 f Kr–70 e Kr (2σ), dvs vid tiden för Kristi födelse.

Sammanfattning

Inför Värnamo kommuns planer på att förlänga Sveavägen har Jönköpings läns museum utfört en arkeologisk utredning under hösten 1999. Vid utredningen framkom en härd som daterats till äldre eller mellersta bronsålder. Dessutom påträffades ett förarbete till en stenyxa i grön diabas av typen skafthålsyxa.

Under maj 2000 gjordes en arkeologisk förundersökning av området, som resulterade i ytterligare tio påträffade anläggningar av förhistorisk karaktär. ¹⁴C-analys av träkol från två av anläggningarna visar på att aktiviteter ägt rum under såväl yngre bronsålder som äldre järnålder. Inga ytterligare fynd påträffades dock.

Sammanfattningsvis kan konstateras att fornlämning RAÄ-nr Värnamo 366:1 innehåller spår efter förhistoriska aktiviteter från minst tre tidsskedan, äldre–mellersta bronsålder, yngre bronsålder samt äldre järnålder. Det har dock inte varit möjligt att fastställa vilken sorts aktiviteter det rör sig om. Att aktiviteterna har varit boplotsanknutna kan inte uteslutas, även om inga hydd- eller huskonstruktioner kunnat identifieras.

Åtgärdsförslag

I samråd med Länsstyrelsen i Jönköpings län föreslår Jönköpings läns museum inga ytterligare antikvariska åtgärder i ärendet, då hela förundersökningsytan är avtäckt och samtliga påträffade anläggningar är undersökta.

Samrådet skedde på plats i fält 2000-05-09 mellan biträdande länsantikvarie Anders Wallander, Länsstyrelsen i Jönköpings län, och arkeolog Håkan Hylén, Jönköpings läns museum.

Referenser

Tryckta och otryckta källor

- Borg, J. 2002. *Arkeologisk utredning. Gröndal A och B. Inför byggande av bostäder. Värnamo socken i Värnamo kommun. Jönköpings län. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2002:55.*
- Gustafsson, J. 2009. *Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2. Boplatslämningar och fossil åkermark – inför villabebyggelse i Västhorja. Värnamo socken i Värnamo kommun. Jönköpings län. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2000:44.*
- Nordström, M. 1999. *Arkeologisk utredning, etapp 2. Boplatslämningar i Västhorja – inför Sveavägens förlängning och anslutning till Gröndalsleden. Värnamo socken och kommun. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1999:33.*
- Samuelsson, C. & Ytterberg, N. 2002. *Arkeologisk förundersökning. Gröndal. Inför planerad villabebyggelse. Värnamo socken i Värnamo kommun. Jönköpings län. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2002:58.*
- Vestbö, A. 1990. *Sörsjö och Hornaryd industriområden samt Gröndal–Västhorja, Värnamo socken, Värnamo kommun. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1990:3b. Jönköping.*
- Vestbö, A. 1991. *Arkeologisk utredning. Fossil åkermark. Gröndal, Värnamo kommun. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1991:9. Jönköping.*
- Vestbö, A. 1992. *Arkeologisk utredning. Gröndalsleden. Värnamo stg 2222 m fl. Värnamo socken och kommun. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1992:14 Jönköping.*

Arkiv

Jönköpings läns museum. Antikvariskt topografiskt arkiv.

Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationsregister, FMIS, Länk:
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>.

Bilaga 1. Anläggningstabell

Anl nr	Anl typ	Beskrivning	Kommentar	Analyserade prover (provnr/labbnr)	Fynd	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Northing	Easting
A1	Härdgröp	Humus, mörkt rödbrun siltig sand, sot, kolffragment, skärviga och skörbrända stenar, 0,04–0,25 m stora, 60 st. Koncentration av sot och kolffragment i NV		Vedartsprov (VEDLAB; A1); ¹⁴ C-prov (Ua-35043)		1,40	1,30	0,40	6339798,68	440819,58
A2	Nedgrävning	Humus, mörkbrun siltig sand, sten, 0,04 m stor, 1 st				0,40	0,30	0,19	6339804,32	440829,68
A3	Härdgröp	Humus, mörkt rödbrun siltig sand, sot, kolffragment, skärviga och skörbrända stenar, 0,05–0,20 m stora, 75 st				1,15	0,90	0,35	6339792,91	440839,16
A4	Härd	Humus, ljusbrun sand, sot, kolffragment, skärviga och skörbrända stenar, 0,05–0,15 m stora, 40 st		Vedartsprov (VEDLAB; A4); ¹⁴ C-prov (Ua-35044)		1,35	1,15	0,22	6339803,90	440820,54
A5	Sotfläck	Humus, mörkbrun sand, sot, kolffragment				0,65	0,45	0,12	6339805,31	440817,98
A6	Nedgrävning	Humus, mörkbrun sand				0,50	0,45	0,18	6339794,21	440833,70
A7	Stolphål, stenskott	Humus, mörkbrun sand, sten, 0,07 m stor, 1 st				0,62	0,48	0,14	6339791,01	440826,28
A8	Nedgrävning	Humus, mörkbrun sand				0,35	0,18	0,16	6339789,68	440823,81
A9	Stolphål, stenskott	Humus, mörkbrun sandig silt, stenar, 0,12–0,35 m stora, 3 st				0,65	0,52	0,24	6339781,14	440828,44
A10	Stolphål, stenskott	Humus, rödbrun sand, stenar, 0,06–0,12 m stora, 3 st				0,60	0,55	0,20	6339770,88	440832,78
A11	Härdgröp	Humus, sandig silt, sot, kolffragment, skärviga och skörbrända stenar, 0,04–0,55 m stora, 30 st	Påträffades vid arkeologisk utredning under augusti–september 1999 (JLM dnr 338/99)	¹⁴ C-prov (LuA-4858)		1,05	0,90	0,50	6339796,49	440837,98

Bilaga 2. Vedartsanalys

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0846

**Vedartsanalyser på material från Jönköpings län,
Värnamo sn. Västhorja, FU.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0846

2008-09-09

Vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Värnamo sn. Västhorja, FU.

Uppdragsgivare: Håkan Hysten/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar två prov från ett område med boplatsslämningar.

Tre av proverna innehåller kol av tall och det fjärde innehåller bark eller näver. Kolmängden i tre av dem är dessutom mycket liten så jag antar att det kan bli problem att datera dem.

Tallens egenskap att kunna bli mycket gammal både som levande träd och därefter som stubbe/låga gör förstås att egenåldern på proverna kan bli hög, flera hundra år om det vill sig illa.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
A1	1	Härdgrop	6.8g	1.6g (5 bitar)	3 bitar alm 2 bitar hassel	Hassel 63 mg	
A4	2	Härd	3.0g	0.4g (2 bitar)	2 bitar lönn	Lönn 11 mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.com

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Alm Skogsalmen vanligast	<i>Ulmus sp.</i> <i>Ulmus</i> <i>glabra</i>	400 år	Kräver friska mulljordar, gärna kalkhaltiga. Mest som inslag bland andra ädellövträd.	Hård, seg och lätt ved. Motståndskraftig mot röta. Båtar, likkistor, pilbågar, vattenrännor	Innerbarken använd till barkbröd.
Hassel	<i>Corylus</i> <i>avellana</i>	60 år	Ganska krävande på jordmån. Vill gärna ha ljus men tål beskuggning tex i ekskog	Bildar lätt långa raka sega spön som använts till korgar och tunnband	Vanligt träd på lövängar
Lönn	<i>Acer</i> <i>platanoides</i>	150 år	Frisk mullrik mark. Mest som inslag i annan skog och i gläntor och skogsbyn.	Hård seg och lätt ved. Finsnickerier, räffskaft, bränsle	Invandrade med ekblandskogen ca 4000 fkr.

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover.

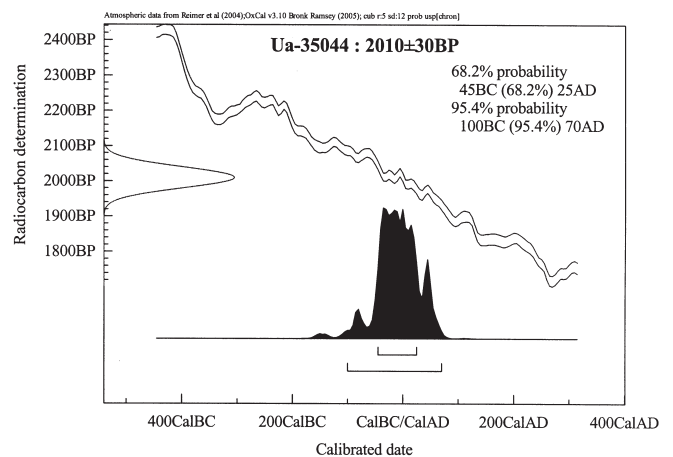
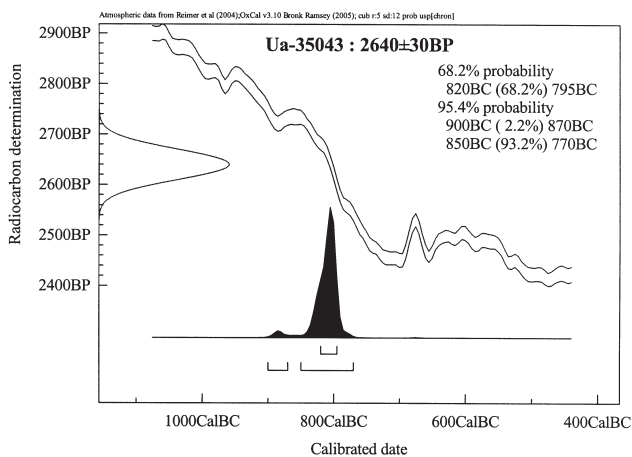
Bilaga 3. ¹⁴C-analys

Vid förundersökningen samlades kolprov in från en härdgrop (A1) respektive en härd (A4) för ¹⁴C-analys. Analysen av kolproverna har utförts vid Ångströmlaboratoriet, Avdelningen för jonfysik, ¹⁴C-lab vid Uppsala universitet.

De konventionella dateringarna har sedan kalibrerats med programmet OxCal, version 3.10.

Anl nr	Anl typ	Material	¹⁴ C-ålder	Kalibrerad datering 1σ	Kalibrerad datering 2σ	Provnr
A1	Härdgrop	Hassel	2640±30 BP	820–795 BC	900–870 BC 850–770 BC	Ua-35043
A4	Härd	Lönn	2010±30 BP	45BC–25 AD	100BC–70 AD	Ua-35044

I tabellen ovan redovisas värden från ¹⁴C-analysen. Följande terminologi används. BP står för Before Present och avser en tidpunkt före 1950 e Kr. Förkortningarna BC och AD anger dateringar före respektive efter Kristi födelse. Kalibrerad datering 1σ motsvarar 68,2 % sannolikhet, medan 2σ står för 95,4 %.

I figurerna återges analysresultat efter acceleratorbestämning för proven. Kalibrerade årtal utmed x-axeln, teknisk ¹⁴C-ålder BP utmed y-axeln. Uppgifter finns om kalibreringskurva samt sannolikhetsfördelning för kalibrerad ålder (siffran inom parentes anger delintervallets sannolikhet, om 1σ eller 2σ motsvarar fler än ett intervall). Kalibreringen har gjorts med OxCal, version 3.10.

Inför Värnamo kommuns planer på att förlänga Sveavägen har Jönköpings läns museum utfört en arkeologisk förundersökning under våren 2000. Vid förundersökningen påträffades spår efter mänskliga aktiviteter som tolkats som resterna efter en boplat-/aktivitetsyta.

Sammanfattningsvis kan konstateras att fornlämning RAÄ-nr Värnamo 366:1 innehåller aktivitetsspår från minst tre tidsskeden, äldre–mellersta bronsålder, yngre bronsålder samt äldre järnålder. Det har dock inte varit möjligt att fastställa vilken sorts aktiviteter det rör sig om. Att aktiviteterna har varit boplat/anknutna kan inte uteslutas, även om inga hydd- eller huskonstruktioner kunnat identifieras.